

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

بررسی تطبیقی آیین باستانی چهارشنبه‌سوری و انیمیشن کوکو

۱- هانا یونسی ۲- باران جافری

۱- پژوهشگر پایه دهم سازمان ملی پرورش استعداد‌های درخشان (فرزانگان ۳ کرج)

۲- پژوهشگر پایه دهم سازمان ملی پرورش استعداد‌های درخشان (فرزانگان ۳ کرج)

Email: yunssihana@gmail.com
Email: baranjaferi93@gmail.com

چکیده

این پژوهش به منظور بررسی پیشینه مراسم باستانی چهارشنبه‌سوری و شباهت این مراسم با انیمیشن «کوکو» ساخته «لی آنکریچ» انجام شده است. برخی عناصر به کارگرفته شده در این انیمیشن با جشن مکزیکی «روز مردگان» مرتبط است که شباهت‌های موجود را افزایش می‌دهد. پس از معرفی این انیمیشن و مراسم باستانی چهارشنبه‌سوری، موارد تشابه آنها، منشأ باورها و عقاید نسبت به آنها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج تحقیق می‌تواند توجه ما را به رسوم کهن ایرانی و وجود تشابهاتی میان آنها و رسوم سایر ملل جلب کند. شکل بازسازی این رسوم در انیمیشن‌ها می‌تواند الگویی برای زنده‌نگه‌داشتن فرهنگ کهن ایرانی باشد.

کلمات کلیدی: چهارشنبه‌سوری، انیمیشن کوکو، فروردگان، روز مردگان، بازگشت مردگان

۱. مقدمه

از دیرباز، ایرانیان هر ساله در نزدیکی عید نوروز و در شب چهارشنبه آخر سال، جشنی برپا می‌کنند که جشن چهارشنبه‌سوری نام گرفته است. به دلیل انجام رسم آتش‌افروزی در این جشن، عده‌ای واژه «سوری» در نام این مراسم را به معنای «سرخ» می‌دانند. از جمله رسوم رایج در این جشن می‌توان اسپند دود کردن، آجیل خوردن، فال گوش ایستادن و قاشق زنی را نام برد [۷]. درمورد پیشینه جشن چهارشنبه‌سوری بحث‌های متعددی مطرح است و پژوهشگران مختلف برای نام‌گذاری و علت انجام برخی رسوم در آن، دلایل متعددی را مطرح می‌کنند. اما یکی از مباحث پرتکرار در این موضوع، ربط این مراسم به جشن باستانی فروردگان است و علت انجام برخی رسوم را بازگشت ارواح مردگان به زمین می‌دانند.

داستان انیمیشن کوکو (Coco) هم مربوط به پسری به نام «میگل» است که برای رسیدن به آرزوی دیرینه‌اش، خانواده را ترک می‌کند و در این مسیر، با حقایق بسیاری مواجه می‌شود که عقیده خود و خانواده‌اش را نسبت به یکی از اعضای خانواده به کلی تغییر می‌دهد.

در طی انیمیشن، با یکی از جشن‌های مکزیکی و آئین‌ها و نمادهای آن به نام جشن روز مردگان روبرو می‌شویم که ایده اصلی این انیمیشن بهره گرفته از این جشن است. وجود عنصر آتش و همینطور پاسداشت ارواح مردگان در این مراسم از جمله عللی است که توجه ما را به بررسی شباهت میان این دو موضوع جلب کرد.

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

هدف ما در این پژوهش، اولاً توجه به فرهنگ ایرانی و علت انجام برخی از رسوم باستانی است زیرا سالیان سال است که جشن‌های گوناگونی در کشور، بدون توجه به پیشینه آنها صورت می‌گیرد و این امر می‌تواند باعث شناخت بیشتر فرهنگ کهن ایرانی شود. دوم، معرفی جشن باستانی و رایج ایرانی و مقایسه آن با جشن‌های رایج غیرایرانی است تا بفهمیم آیا امکان وجود عقاید مشترک بین جوامع مختلف وجود دارد؟ و این عقاید چه وجه تشابهاتی با یکدیگر دارند و چه چیزی باعث تاثیرگذاری آئین‌های آنها می‌شود؟

۲. پیشینه پژوهش

در مورد جشن باستانی چهارشنبه‌سوری، هوشنگ پورکریم در پژوهشی، به مطالعه و بررسی آیین‌ها و رسوم اقوام مختلف ایران پرداخته و در بخشی از پژوهش، به ارتباط بین جشن «فروردگان» و «چهارشنبه‌سوری» نیز اشاره می‌کند [۲]. با استناد به این مطالب، می‌توان چهارشنبه‌سوری را برگرفته از جشن فروردگان و آئین زرتشتیان دانست. بر این اساس، بعضی از رسوم این جشن مانند «شال‌اندازی» می‌تواند اشاره‌ای به تلاش برای جلب توجه فروهر در جشن فروردگان دارد. علاوه بر زرتشتیان، تعدادی از مازنی‌ها رسومی مبنی بر زیارت مردگان در شب چهارشنبه‌سوری دارند.

هاشم رضی نیز در کتابی با عنوان گاه‌شماری و جشن‌های ایران باستان نشان داده که ایرانیان در دوران باستان، احترام زیادی برای مردگان خود قائل بودند و جشن‌های زیادی را به احترام آنها برگزار می‌کردند. فروردگان، چهارشنبه‌سوری و نوروز از این قبیل جشن‌ها هستند [۵].

همچنین عبدالحی حبیبی در کتابی با عنوان تاریخ افغانستان بعد از اسلام اوضاع فکری، سیاسی، اجتماعی، اداری و اقتصادی افغانستان در دو قرن اول هجری را بررسی کرده و در این میان، به بررسی شش گاه‌انبار در طول سال می‌پردازد که ششمین گاه‌انبار «فروردگان» است و به منظور پاسداشت مردگان در روزهای آخر سال و با اعتقاد به بازگشت ارواح آنها به زمین برگزار می‌گردد [۴]. دکتر مهرداد بهار در کتابی با عنوان جستاری در فرهنگ ایران، معنای جشن چهارشنبه‌سوری، آداب و رسوم این جشن و همین‌طور پیشینه نام‌گذاری آن در بعد از اسلام را مورد بررسی قرار می‌دهد [۱].

موضوع دیگری که در مقاله پیش رو به آن اشاره شده، جشن روز مردگان مکزیکی است که در این زمینه، خاویر پرسیلر در پژوهشی با عنوان «جشن مردگان»، به بررسی آداب و رسوم این جشن و عقاید مردمانی که هر ساله این آداب را بجا می‌آورند پرداخته است [۳].

۳. بحث

۳-۱. انیمیشن کوکو

انیمیشن کوکو ساخته کمپانی پیکسار به کارگردانی لی آنکریچ است که در نوامبر سال ۲۰۱۷ توسط والت دیزنی منتشر شد. داستان این انیمیشن با ایده‌ای از لی آنکریچ و نویسنده آن آدریان مولینا شکل گرفته است:

پسر بچه‌ای پرشور و مهربان به نام «میگل» به موسیقی علاقه دارد و الگوی او کسی به نام «دلا کروز» است که معروف‌ترین خواننده در شهر آنها بوده است. اما میگل مجبور است نوازندگی را مخفیانه و به دور از چشم خانواده تمرین کند؛ زیرا ساز زدن در خانواده او ممنوع است؛ به این دلیل که جد میگل، سال‌ها پیش، همسرش «ایملدا» و دختر کوچکشان، «کوکو» را، به قصد اینکه یک نوازنده جهانی شود ترک می‌کند. ایملدا به تنهایی دخترش را بزرگ می‌کند و از فرزند و نوه‌هایش می‌خواهد که همیشه از موسیقی دوری کنند و همسر ایملدا برای همیشه در خانواده فراموش می‌شود.

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

میگل که از نوادگان ایملداست، بعد از گذشت سال‌ها از این ماجرا، عکسی از گیتار همسر ایملدا پیدا می‌کند که بسیار شبیه به گیتار «دلاکروز» است. او با خوشحالی پیش خانواده‌اش می‌رود و آرزوی دیرینه‌اش برای نوازنده شدن را اعلام می‌کند و می‌گوید چون دلاکروز جد اوست، میگل هم مانند او استعداد نوازندگی دارد؛ اما خانواده‌اش با او مخالفت می‌کنند و در نهایت، میگل تصمیم می‌گیرد مستقل از خانواده به هدفش دست یابد. او برای شرکت در مسابقه استعدادیابی شهر، گیتار دلاکروز را از محل یادبود او در قبرستان می‌دزدد، اما با نواختن گیتار پا به دنیای اسرارآمیز مردگان می‌گذارد.

میگل برای بازگشت به دنیای زندگان به وساطت یکی از اعضای خانواده‌اش در دنیای مردگان نیاز دارد. او برای این کار ایملدا را پیدا می‌کند، اما ایملدا و بقیه اعضای خانواده‌اش در دنیای مردگان، تنها به شرطی به او کمک می‌کنند که میگل هرگز به دنبال موسیقی نرود. میگل این شرط را قبول نمی‌کند و به دنبال دلاکروز می‌گردد تا از او کمک بخواهد. در این راه، با شخصی به نام «هکتور» آشنا می‌شود.

هکتور تمام سعیش را می‌کند که به دنیای زندگان برود و خانواده‌اش را ببیند ولی چون عکس او بر سر میز یادبود نیست، نمی‌تواند از پل رد شود. هکتور قول می‌دهد کاری کند تا میگل دلاکروز را ببیند و میگل هم قول می‌دهد برای جبران، وقتی به دنیای خودش برگشت، عکس او را روی میز یادبود بگذارد. در این مسیر، آن دو می‌فهمند در صورتی که در مسابقه نوازندگی برنده شوند، شرایط دیدن دلاکروز را دارند.

۲-۳. مراسم چهارشنبه‌سوری

همه جشن سوری پایان سال یا جشن چهارشنبه‌سوری از جمله جشن‌های آتش است که در پایان سال و در غروب آخرین سه‌شنبه از ماه اسفند انجام می‌گیرد. امروزه این جشن در نقاط مختلف جهان برگزار می‌شود و اقوام و ادیان مختلف، دلایل متفاوتی را به برگزاری آن نسبت می‌دهند.

معمولاً در ایران باستان هم جشن سوری رایج بوده‌است، اما چهارشنبه را پس از دوره اسلامی به آن افزوده‌اند. زیرا روزهای هفته، در پیش از اسلام، نام‌های ویژه خود را داشتند... برپایی آتش در این روند نیز نوعی گرم کردن جهان و زدودن سرما و پژمردگی و بدی از تن بوده‌است [۱].

چهارشنبه‌سوری، همانطور که اشاره شد، اصطلاحی زردشتی نیست و در دوره اسلامی ایجاد شده‌است [۱]؛ ایرانیان مراسم آتش‌افروزی در آستانه سال نو را پس از قبول اسلام در آخرین چهارشنبه سال قرار داده‌اند تا از عقیده اعراب تاسی کرده باشند که روز چهارشنبه یا «یوم الاربعاء» را شوم و نحس می‌دانستند [۲].

همچنین درباره رسم پریدن از آتش در مراسم چهارشنبه‌سوری، گفته‌اند که پیشینیان ما بر این عقیده بودند که آتش پاکی را از ناپاکی جدا می‌سازد؛ در منابعی مثل شاهنامه، داستان سیاوش، پسر کیکاووس، نقل شده که برای رد اتهامی که سودابه به او زد، راضی به پریدن از آتش شد [۶]. این موضوع می‌تواند یکی دیگر از دلایلی باشد که پس از ورود اسلام به ایران، به واسطه نحسی و ناپاکی عدد چهار، مراسم چهارشنبه‌سوری با پریدن از آتش انجام می‌گیرد تا ناپاکی و نحسی از افراد و این روز پاک شود.

به طبع، با ورود اسلام و رسوم آن به ایران، بعضی از آداب چهارشنبه‌سوری هم مثل روز برگزاری آن، دستخوش تغییراتی شده و دلایل مختلفی برای برگزاری این جشن مطرح شده‌است؛ اما یکی از احتمالاتی که از دیرباز درباره پیشینه این جشن تاریخی وجود دارد، ارتباط این روز با جشن فروردگان است [۲].

جشن فروردگان در ده روز آخر سال برگزار می‌شده و ایرانیان باستان بر این باور بودند که ارواح نیاکان آنها، به مدت ده روز، از آسمان به زمین می‌آیند، در نتیجه آتش‌افروزی روی بام‌های منازل و در گوشه و کنار شهر را به منظور ایجاد نور و راهنمایی برای

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

ارواح نیاکان خود انجام می‌دادند. البته مجدداً این نکته حائز اهمیت است که آداب جشن فروردگان در پنجه که همان پنج روز آخر سال است انجام می‌شد، اما به سبب ورود اعراب مسلمان به ایران و تاثیر پذیرفتن روزشماری ایرانی از روزشماری تازی، روز برگزاری این مراسم به غروب آخرین سه‌شنبه سال تا غروب روز چهارشنبه تغییر یافت [۵].

ایرانیان علاوه بر آتش‌افروزی در این مراسم، به پرداخت هدیه و نذورات به ارواح مردگان خود و زیارت اموات نیز می‌پرداختند و در کل، هدف از برگزاری این مراسم‌ها در پنجمین روز از ایام پنجه، پذیرایی و یادآوری مقام ارواح و یا فروهرها بوده است [۵].

۳-۳. مقایسه دو داستان

درباره پیشینه مراسم چهارشنبه‌سوری، دلایل بسیاری مطرح است که یکی از آنها جشن باستانی «فروردگان» است که پیش‌تر به آن اشاره شد. مطابق آئین فروردگانه که به مناسبت معتقدات زرتشتی برگزار می‌شده و هنوز هم در میان زرتشتیان برگزار می‌شود، ایرانیان در پنج شب آخر سال و نیز در پنج شب بعد از آخر سال که «اندرگاه» (= پنجه دزدیده‌شده، خمسه مسترقه) می‌نامیدند، جشنی خاص ارواح درگذشتگان خود و برای شادی آنان برپا می‌کردند که تمیز کردن خانه، پوشیدن جامه‌های نو، فراهم کردن اسباب شادی و غذا نهادن برای ارواح از جمله مراسم آن جشن بود [۲].

مراسم «روز مردگان» در مکزیک که می‌توان آن را «روز قدیسین» و «روز ارواح» نیز خواند، از جمله مراسم‌هایی است که به پاسداشت ارواح مردگان انجام می‌گیرد و وجه تشابه این مراسم که نشانه‌هایی از آن در انیمیشن هم وجود دارد با مراسم چهارشنبه‌سوری، اعتقاد به این موضوع است که مردگان قرار است به دیدار زندگان بیایند و شرایط باید برای حضور آنها فراهم شود [۳].

باتوجه به عناصر و اتفاقاتی که در انیمیشن کوکو رخ می‌دهد، این انیمیشن را می‌توان اقتباسی از این مراسم دانست که البته بی‌شبهت به مراسم فروردگان ایرانی نیست. در حقیقت، اقوام بومی مکزیک که مراسم روز مردگان را به جا می‌آوردند و همین‌طور مردمان ملت‌هایی که انجام مراسم چهارشنبه‌سوری در میان آنها رواج دارد، عقیده مشترکی دارند مبنی بر وجود روزی در سال برای بازگشت ارواح مردگان به زمین؛ که ممکن است از نظر گاه‌شماری متفاوت باشد، اما عقیده مشترکی در میان آنها نهفته است که با در نظر گرفتن اینکه در ساخت انیمیشن از رسم روز مردگان بهره گرفته شده، می‌توان این مورد را از وجوه تشابه باورها و آئین‌های مراسم چهارشنبه‌سوری و انیمیشن کوکو به حساب آورد.

دیگر شباهت مراسم «روز مردگان» و «چهارشنبه‌سوری»، در تزئین و آماده‌سازی قبور مردگان با غذا و هدیه‌هایی از جمله گل و شمع است که روشن کردن شمع و آتش، در هر دو مراسم، به منظور راهنمایی و یا هدایت ارواح مردگان صورت می‌گیرد؛ در انیمیشن هم شاهد قاب‌هایی شامل در کنار هم قرار گرفتن عکس اعضای خانواده که دیگر زنده نیستند و خوراکی‌ها و تزئینات مختلف هستیم. در روز مردگان، این خوراکی‌ها و تزئینات شامل یک لیوان آب، غذاهای گوشتی از جمله مول (گوشت ادویه‌دار)، شکلات، اتل (نوعی فرنی از آرد گندم یا ذرت)، نان مردگان، مشروبات الکلی، سیگار، یک بسته ورق بازی و شیرینی‌هایی که از کدو و سیب زمینی شیرین درست شده قرار می‌دهند تا ارواح مردگان خستگی‌شان را رفع کنند [۳]. در جشن فروردگان که بعدها رسوم آن با نام رسوم شب چهارشنبه‌سوری انجام می‌گرفت نیز قرار دادن غذاهایی در بام خانه‌ها رواج داشت که معتقد بودند ارواح مردگان، به‌هنگام بازگشت به زمین، از این خوراکی‌ها قوت می‌گیرند [۴].

رسم دیگری که در چهارشنبه‌سوری قابل توجه عموم است، مراسم آتش‌بازی و شال‌اندازی است که به عقیده برخی، به منظور راهنمایی ارواح مردگان انجام می‌گرفته است. در انیمیشن کوکو و همچنین در مراسم روز مردگان نیز اعمالی به منظور راهنمایی ارواح، مانند تزئین مسیر قبرستان تا خانه‌ها، صورت می‌گرفت که البته در این باره هم عقاید و نظریات مختلفی مطرح است. ممکن

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and Research in Persian culture, language and literature

است تزئین مسیر، علاوه بر استفاده به منظور راهنمایی ارواح، با هدف اینکه ارواح از عطر گل‌ها لذت ببرند هم مورد استفاده قرار بگیرد؛ همان طور که در چهارشنبه‌سوری، به منظور لذت بردن ارواح از مراسم و غذاها، مردم در خانه‌های خود از بخور کاج یا سوسن کوهی استفاده می‌کردند [۴].

از دیگر مواردی که هم در جشن چهارشنبه‌سوری و هم در انیمیشن و مراسم مربوط به آن قابل مشاهده است، وجود شادی و رنگ‌های بسیار است. در اکثر جوامع مراسم‌هایی که یادآور مردگان هستند، احساس غم و سوگواری را تداعی کنند؛ اما در روز انجام مراسم در انیمیشن، افرادی را در حین بازی و شادی می‌بینیم و این حس شادی در چهارشنبه‌سوری هم با انجام بازی‌های مختلف و آئین‌های شاد دیگر، جریان پیدا می‌کند.

تکرار عنصر آتش در هر دو مراسم نیز یکی دیگر از وجوه تشابه میان این دو موضوع است. در مراسم چهارشنبه‌سوری آتش حضوری پررنگ دارد و در مراسم روز مردگان، نوعی گل به نام گل «همیشه‌بهار مکزیکی»، در کنار شمع و خوراکی‌هایی که به وفور در این روز وجود دارد، توسط مردم مورد استفاده قرار می‌گیرد که رنگ زرد و نارنجی آن یادآور آتش است. در انیمیشن هم مسیر میان خانه‌ها تا قبرستان با دسته‌هایی از گل‌های همیشه‌بهار مکزیکی تزئین شده که نشان‌دهنده نقش مهم این گل و مفهوم نهفته در آن، در این مراسم است.

در قسمتی از انیمیشن، هکتور ادعا می‌کند که به این دلیل که عکس او سر میز یادبود خانواده‌اش نیست، نمی‌تواند به دیدار خانواده‌اش برود و اهمیت خانواده و این مراسم مورد توجه قرار می‌گیرد، همینطور که در مراسم چهارشنبه‌سوری و در آئین زرتشت مورد توجه است.

۱۰. نتیجه‌گیری

طی تحقیقات انجام شده توانستیم اطلاعات زیادی درباره اعتقاد به دنیای پس از مرگ و سرنوشت روح انسان پس از مرگ در دو فرهنگ مختلف به دست آوریم. همچنین، در بررسی‌ها، به شباهت‌هایی مثل عشق به خانواده، اهمیت دادن به عنصر آتش، وجود حس شادی میان افراد، استفاده از تزئینات برای هدایت ارواح، تدارک دیدن خوراکی‌ها و هدایا برای ارواح برخورداریم.

در انیمیشن و همین‌طور در مطالب مربوط به پیشینه تاریخی چهارشنبه‌سوری، شاهد عشق به خانواده و این عقیده که مرگ اعضای خانواده آنها را از هم جدا نمی‌کند هستیم. چندین سال است که دغدغه کشورهای بزرگ حفظ ارزش خانواده است و به همین دلیل، پویانمایی‌هایی مانند کوکو، با استفاده از عقاید و فرهنگ کهن جامعه، می‌تواند عامل خوبی برای نشان دادن عشق به خانواده به جامعه مخصوصاً کودکان باشد. این پویانمایی، از طرفی، به بهترین نحو توانست فرهنگ تاریخی کشور مکزیک را نشان دهد. این امر و وجود شباهت‌هایی که در این تحقیق به آنها اشاره شد، می‌تواند الگویی برای ساخت آثار داخلی بر اساس تاریخ و فرهنگ ایران باشد.

نکته جالبی که در طی این تحقیق توجه ما را به خود جلب کرد، این نکته بود که هر دو کشور با آنکه صدها کیلومتر از هم فاصله دارند، از چند قرن پیش، اعتقاداتی یکسان و گاهی رسوم یکسان را دنبال می‌کنند و این امر فرضیه‌ای را در ذهن ما ایجاد می‌کند که امکان تشابه عقیده میان مراسم‌ها و فرهنگ‌های دیگر نیز وجود داشته باشد و نیاز جوامع مختلف به رواج فرهنگ و همین‌طور اهمیت کانون خانواده در آنها، باعث جذابیت و تأثیرگذاری این محتواها چه در قالب جشن و چه در قالب انیمیشن می‌شود.

چهارشنبه‌سوری در کشور ما پیشینه‌ای عظیم دارد؛ با نمادها، رسوم و تزئینات مختلف که در پس هر کدام، معنایی زیبا و دلنشین نهفته؛ اما متأسفانه چند سالی است که چهارشنبه‌سوری معنای اصلی خود را از دست داده و به میدان جنگ بدل شده است. امیدواریم این پژوهش کمکی کرده باشد تا کسانی که به فرهنگ‌های مختلف از جمله فرهنگ ایرانی علاقه‌مندند اطلاعاتی را کسب کرده باشند

چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در فرهنگ، زبان و ادبیات فارسی

The 4th National Conference on Innovation and
Research in Persian culture, language and literature

و همچنین آرزومندیم که در آینده‌ای نزدیک، مردم کشورمان اطلاعات درست و کاملی از رسم و رسوم باستانی داشته باشند تا فرهنگ غنی این کشور عزیز حفظ شود.

۱۲. مراجع

۱. بهار، مهرداد؛ جستاری در فرهنگ ایران، نشر فکر روز، تهران، ۱۳۷۶
۲. پورکریم، هوشنگ؛ آئین چهارشنبه‌سوری در ایران، هنر و مردم، شماره ۷۷ و ۷۸، ۱۳۴۸، صفحات ۱۳-۲۶
۳. پرزسیلر، خاویر؛ جشن مردگان، پیام یونسکو، شماره ۲۵۶، ۱۳۶۸، صفحات ۱۹-۲۳
۴. حبیبی، عبدالحی؛ تاریخ افغانستان بعد از اسلام، نشر دنیای کتاب، تهران، ۱۳۶۷
۵. رضی، هاشم؛ گاه‌شماری و جشن‌های ایران باستان، نشر بهجت، تهران، ۱۳۸۰
۶. رضی، هاشم؛ جشن‌های آتش، نشر بهجت، تهران، ۱۳۸۴
۷. یزدانی، زینب؛ بنیاد چهارشنبه‌سوری در فرهنگ ایرانی، رودکی، شماره ۱۲ و ۱۳، ۱۳۸۶، صفحات ۲۲-۲۹